

OGULINSKO POLJE*

Proučavanje agrarne geografije

ANDRÉ BLANC

Ogulinsko polje proteže se u podnožju Kapele, dinarskim smjerom (SZ—JI), na dužini od 15—18 km. U grubim crtama ima ono oblik isto-kračnog trokuta s osnovicom na jugoistoku. Visine rastu od 317 m kod Otoka, na 342 m kod Vitunja i 364 m u Modruškom Zagorju.

Glavne crte krajine — S padina Bogdanova vrha (512 m) nad željezničkom postajom Oštarije imamo dobar pregled polja. Ističe se planinski okvir. Na zapadu su 700—800 m viši i dolovima nagrizeni lanci Kapele, koji se prema S-u nastavljaju neobičnim Klekom (1182 m). Na istoku se proteže greben Krpela (511 m). Brežuljci oko Cerovnika (Radošić 606 m i Treskavac 527 m) zatvaraju obzorje prema jugu, a na jugoistoku se izdiže šumaviti Hum (863 m) kod Plaškog.

Vezi s okolicom omogućuju troja vrata: prolaz Tounj—Skradnik, skraćena dolina Mrežnice; gornja dolina Dobre otvara pristup prema Gorskom Kotaru; Josipdolska vrata vode u susjedno polje Plaškog.

Dno Ogulinskog polja nije jednoliko kao u ličkim poljima. Imamo ravnih površina, kao što je dolovima nagrizeni zaravan Dubrava, stepeničastih terasa na padinama Kapele i usječenih dolina (Dobra i Mrežnica). Uzine i humovi izdvajaju više dijelova: ravnicu Vitunja i Jelačko polje na sjeveru; Ogulinsko i Oštarijsko polje u užem smislu; Modruško Zagorje, gornju dolinu Mrežnice, koju od polja odvaja Veljun (616 m); ravnice Skradnika i Careva polja, koje od polja dijeli mali hum Sveta Katarina.

Seoski je pejsaž u vezi s reljefom. Pašnjaci, prošarani šikarom panjeva i grmova, prekrivaju vrhove i padine — nema prave šume. Grmovi i trava prekrivaju zaravan Dubravu, koja je obrađena samo u okolici Ogulina. Stjenoviti dijelovi podova služe kao pašnjaci. Livade su na često močvarnom dnu dolina. Obrađene su ravnice Careva i Jelačkog polja i zapadni dio samog Ogulinskog polja. Njive su pravilnog ili nepravilnog oblika, okupljene oko brojnih sela, koja se pružaju duž Kapele, ili su poredana jedno iznad drugog na njezinu podnožju.

Neplodnost i nepravilnost rasporeda vapnenačkog zemljišta, oštra klima s planinskim obilježjima (siječanjski srednjak —1°; u svibnju 1949.

*) Ovaj je rad čitan na sastanku Geografskog društva dne 6. III. 1950.

padao je na Kleku snijeg) ne mogu objasniti izgled kraja. Da bismo to razumjeli, moramo voditi računa o zbivanjima nedavne političke i društvene prošlosti.

Način obrađivanja u 19. stoljeću — Agrarnu strukturu objašnjava — uz elemente fizičke geografije, koji naravno utječu na raspored polja i naselja — zadruga socijalna organizacija, starija od 19. stoljeća, koja je bila moćna do godine 1900.

Zadruga je stari slavenski oblik agrarne organizacije. Osobito je bila razvijena u ovom kraju, jer Ogulinsko polje u 19. stoljeću pripada Vojnoj Krajini, koju su Habsburgovci obrazovali i uredili radi obrane od turskih napada. Austrijske vojne vlasti podržavale su zadrugi poredak, jer je svojom konzervativnošću seljake držao na okupu i u potpunoj poslušnosti. Još i danas 50 do 80% posjeda ogulinskog kraja pravno pripada zadrugama. Dosta je istaći glavne odlike, da se vidi utjecaj zadruga na seosku ekonomiju i način obrađivanja.

Zemljište je vojni posjed, kome je car gospodar, a seljak — istodobno vojnik i »privilegijama« oslobođen dažbina — mora ga obrađivati i braniti. Svaka obitelj, kojom upravlja izabrani »starješina«, ima zajednički posjed. Posjedi su raspoređeni podjednako.

Vlada izrazito obiteljsko gospodarstvo — svako kućanstvo usmjerava svoju proizvodnju prema vlastitim potrebama: prehrambene kulture, među kojima je glavno žito, kulture za masnoću i odjeću.

U svim se radovima međusobno pomažu, unutar zadruga, i različite zadruga međusobno — moba.

Vojna uprava odobrava smještaj i oblik kuća, raspored posjeda, vrijeme žetve, vrste kultura i načine međusobnog pomaganja.

Jednostavan društveni sastav, zajednički način obrađivanja i raspored kultura, konzervativnost u proizvodnji — to su geografske osobine zadruga.

Mnogobrojni su posjedi dosada ostali bez bitnih promjena i možemo ih proučavati pomoću katastra — mnogi listovi još nisu revidirani.

U nekim posjedima prevladavaju livade i pašnjaci. Zadruga Butković, kuć. br. 75 u Podvrhu (zaselak oko 2 km sjeverozapadno od Ogulina), posjeduje pored svog dvorišta: 1706 m² obrađene zemlje (dvije parcele) i 2 ha 3634 m² livada (5 međusobno povezanih parcela).

U drugima su obradive površine jače zastupljene. Tako zadruga Butkovići, kuć. br. 31, ima 8 parcela: 1 dvorište od 302 m², 4 njive (244, 907, 1177 i 10.827 m²) i 3 livade (6480, 16.615 i 2260 m²).

Zemljišta su, prema vrijednosti, podijeljena u više kategorija. Najviše ih pripada najneplodnijoj, trećoj kategoriji. Rijetka su polja druge kategorije.

Malo je posjeda, koji prelaze 6 ha (dok ih u Plaškom polju ima koja prelaze 15 ha).

Svaki se posjed sastoji od 6—30 parcela; njihov broj koleba prema vrijednosti i vrsti posjeda. Većinom su male, s površinom od 200 do 3000 m² a oblik im je uvjetovan reljefom.

Na uskom podu Prapuća, koji je iznad Dobre, parcele se spuštaju okomito na put, od grebena prema rijeci. Naprotiv, na brijegovima Za-

gorja Gornjeg paralelne su s izohipsama. Nedavno iskrčene livade na višim padinama Stošca i Krpela imaju nepravilan oblik. Vrlo izdužene parcele, na rubu terasa Kučinić i Sveti Jakob, izdvojene su strmim zemljanim stepenicama, dugim 50—100 m i visokim od 0.30 do 1.0 m, koje podsjećaju na poznate »zavjese« Pikardije. Seljak je napravio ove poluterase, da bi spriječio spiranje i zadržao tlo.

Među najznačajnije zadružne posjede spada onaj sela Salopek. Svaka je kuća okružena dvorištem ili travnjakom, na kome su posađene šljive. Uzane njive protežu se u svim smjerovima oko sela, često okomito na putove. Na rubnom su dijelu posjeda livade i pašnjaci. »Potkućnica« su najbolje zemlje, najbliže kućama i često okružene niskom ogradom protiv napada stoke. Gospodarski putovi često završavaju bez nastavka, u sredini polja.

Svako selo (ili zaselak) predstavlja jezgro zelenila, koje je opkoljeno kompaktnim područjem obrađenog zemljišta. Od susjednog sela odvajaju ga prostrane livade. Sl. 1 predstavlja nam ovaj raspored za poreznu rezu općinu Ogulin.

Općinski i državni posjedi zauzimaju velike prostore (70—80% cijele površine). Šuma je opći posjed, i seljak može u njoj napasivati stoku. Zaselci grupiraju zajednička stada. Općina Ogulin ima duž Đule, na padinama Krpela i na zaravni Dubrava velike stjenovite posjede, koji služe kao pašnjak.

Ovo ravnopravno i zajedničko uređenje, propisano od vlasti, bilo je i nužna posljedica tehničke zaostalosti i kulturne primitivnosti.

Općenito nedostaje plug; točak je od hrastovog debla, brana je od granja, na koje se stavlja veliki kamen. Žanje se srpom, mlati se u buretu ili na gumnu. Malo je spremišta za sijeno, koje propada jer stogovi ostaju dugo na polju, izloženi kiši. Ne posvećuje se dovoljna pažnja skupljanju gnoja te, zbog iscrpljenja, treba zemljište dugo ostavljati na ugaru. Smjena kultura vrši se kroz više godina sa složenim varijacijama. O tome nam Hietzinger¹⁾ za ogulinsku regimentu početkom 19. stoljeća daje slijedeće podatke:

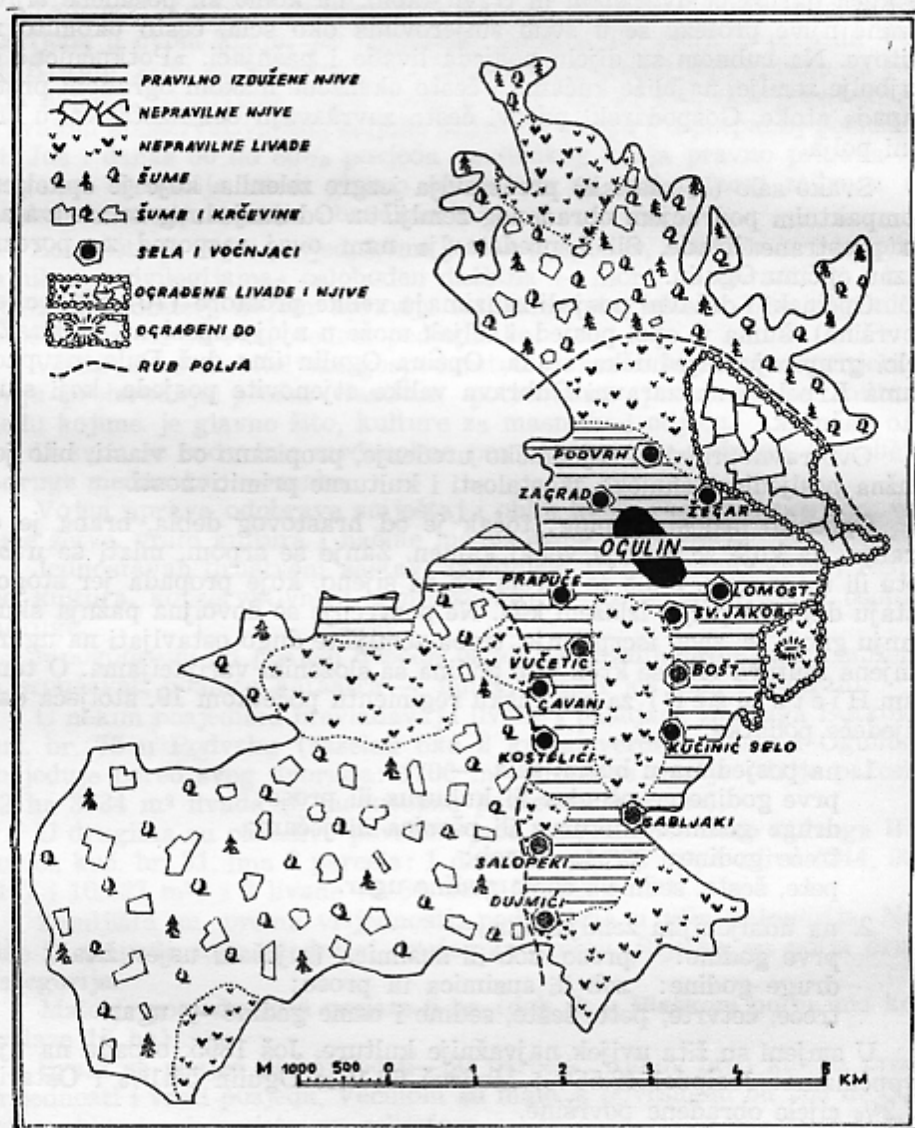
1. na posjedima u blizini sela —
  - prve godine: pšenica ili kukuruz ili proso;
  - druge godine: kukuruz ili pšenica ili ječam;
  - treće godine: proso ili zob;
  - pete, šeste, sedme i osme godine ugar.
2. na udaljenijim zemljištima —
  - prve godine: proso, zob ili susimica (mješani usjev žita);
  - druge godine: zob ili susimica ili proso;
  - treće, četvrte, pete, šeste, sedme i osme godine — ugar.

U smjeni su žita uvijek najvažnije kulture. Još 1895. otpada na njih u općinama: Josipdol 48.56%, Modruš 62.1%, Ogulin 54.1% i Oštarije 67.2% cijele obrađene površine.

1) Hietzinger, 2. dio, str. 22.

Kukuruz je glavna kultura; pogoduju mu topla ljeta, prinos mu je veći od pšenice i omogućuje mnogo međusjeka: bundeve, grah, bob, melančane.

Na 1 ha pšenice sije se u općini Josipdol gotovo 4, u Ogulinu 2, u Oštarijama 2.5, a u Modrušu 1.1 ha kukuruza.

Sl. 1. — Iskorišćavanje površina u poreznoj općini Ogulin.

Sporodna žita imaju veliku važnost. Godine 1895. ječam je bio zastupljen u općinama: 1.8 do 9.1‰; raž 4.3 do 7.8‰; susimica 6.8 do 12.6‰; proso 6.5 do 21.5‰; heljda 1 do 2.1‰; zob 7 do 13‰ obradive površine.

Mala je važnost industrijskih biljki i krmnih kultura, koje se javljaju polovicom 19. stoljeća: u Ogulinu 8.2‰, u Josipdolu 5.1‰ obradena tla. Na krumpir otpada više od 10‰ obradene površine samo u Modrušu i Oštarijama.

Loza, gajena za domaće potrebe, daje kiselo vino i uspijeva na šljunkovitom tlu terasa. Voće je slabe kvalitete, osobito jabuke i šljive, koje se upotrebljavaju za pečenje rakije.

Nedovoljnu žetvu djelomično nadoknađuje stočarstvo. Ovce su brojnije od goveda u Josipdolu (75 goveda na 100 ovaca), u Modrušu (84 prema 100). Goveda prevladavaju u Ogulinu (116 prema 100 ovaca), u Oštarijama (119 prema 100). Krave čine 60 do 80‰ zaprege, konja je malo.

Uglavnom, imamo ekstenzivni i vrlo raznovrsni sustav polikulture. Gospodarstvo je zatvoreno, rijetke su razmjene dobara čak i s malim trgovištim Ogulinom i Josipdolom, a gotovo ih nema u okolnim krajevima. Život je težak. Nepogode, poplave i led, često uništavaju velik dio žetve. Osnov ishrane predstavljaju kruh (koji se pravi od više vrsta žita; žetva zadovoljava potrebe domaćinstava samo nekoliko mjeseci) i mliječni proizvodi. Prinos je vrlo malen (ozimno žito 6.3 hl, jaro žito 4.3 hl, kukuruz 7.5 hl, krumpir 13 kvintala po 1 ha).

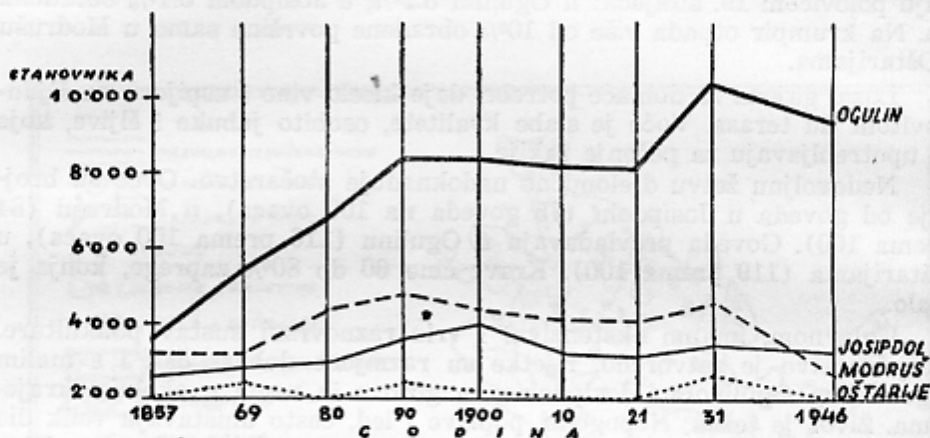
Seljak ne nosi narodnu nošnju, čistoća i održavanje kuće nisu na visini. Dopunski prihodi gotovo su nepoznati: nema zanata, nema zimske kućne radinosti. Vojna uprava je, iz političkih razloga, uvijek bila protivna svakoj pojavi industrije (iako je drvo bilo prvorazredna sirovina).

Zadružno gospodarstvo s posjedom iznad srednjeg (6 ha), koje ima 4 ha polja, proizvodi godišnje 1885. g. (prema podacima za kotar Ogulin, vodeći računa o prosječnom rasporedu i prinosu kultura): 100 kg pšenice, 960 kg sporednih žitarica, 160 kg kukuruza i 850 kg krumpira. U ovakvim bi prilikama porodica bila nedovoljno ishranjena, kad ne bi bilo pomoći izvana, uostalom oskudne.

Raspadanje poretka — Od 1870. do Prvog svjetskog rata stara društvena organizacija slabi, raspada se i nestaje (u našem kraju ovaj proces dostiže vrhunac tek nakon 1900.).

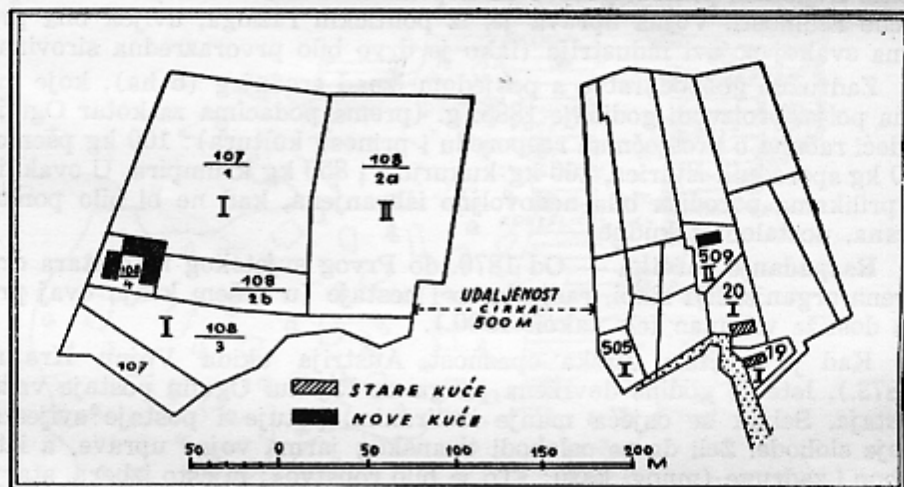
Kad je prestala turska opasnost, Austrija ukida Vojnu Krajinu (1873.). Iste je godine dovršena pruga za Rijeku. Ogulin postaje važna postaja. Seljak se osjeća manje izoliranim, putuje i postaje svijestan svoje slobode. Želi da se oslobodi tiranskog jarma vojne uprave, a istodobno i zadruge (mnogi kažu: »To je bilo ropstvo«; mjesto izbora, starješina je često bio nametnut). Ogromni gubitak stoke, zbog zaraza krajem 19. stoljeća, i porodični nesporazumi ubrzali su raspadanje zadruge. Napokon, neprekidno povećavanje stanovništva — najveće u periodu od 1857. do 1880. (sl. 2.) — dovodi do dijeljenja obitelji, iseljavanja i djele imanja.

Ova se podjela u početku vrši tajno. Hrvatski zakon od 9. V. 1879. zabranjivao je pretjerano dijeljenje posjeda i utvrdio »minimum, koji se može dijeliti«, ali je bilo kasno. Malo-pomalo diobe su priznate i unijete u katastar. Vršene su u razmjernim dijelovima, prema rodbinskim vezama zainteresiranih.

Sl. 2. — Kretanje stanovništva po općinama od 1857.—1946.

Zadruga Vučić (zaselak Ribnjak, kuć. br. 40) u općini Zagorje, dijeli (sl. 3.) 1902. imanje, koje se sastoji samo od 2 kuće sa 2 voćnjakodvorišta (u katastru: njem. Bau-Platz) i velike parcele polja.

Sl. 3. — Podjela posjeda zadruga Vučić u Ribnjaku (Zagorje).
Prema katastralnom planu 1:2.880.

Prva grana zadržava dvije kuće, jedan voćnjak i dobiva dijelove (1 i 3) parcele: prvi 1 ralo i 576 hvati, drugi 874 hvati.

Drugi ogranak dobiva drugi voćnjak, gdje će sagraditi novu kuću, i 2 parcele (2 i 4) od 1 rala i 987 hvati oranice.

Dvije male šume i jedna sjenokoša podijeljeni su u odnosu 10/17 prema 7/17.

Godine 1935. parcela 108/2 ponovno je podijeljena.

Na osnovu samog ovog primjera možemo ocijeniti posljedice takvih podjela. Posjed se sve više i više komada. Nedavna statistika seoskog posjeda, koju su 1946. utvrdili MNO-i, pokazuje, da u Ogulinu najveći procent otpada na kategorije 0-2 ha, u Josipdolu, Zagorju i Oštarijama 2—4 ha i u Hreljinu 5—8 ha.

	0-2 ha	2-4 ha	4-5 ha	5-8 ha	8-15 ha	preko 15 ha
	u p o s t o t c i m a					
Ogulinski Hreljin	4	26	21	30	17	2
Ogulin	40	29	15	10	4	2
Josipdol	2	40	28	24	5	1
Modruš	12	40	17	22	5	4
Zagorje	10	36	32	20	1	1
Oštarije	16	27	25	24	6	2

Imanja se dijeljenjem raspadaju u sitne dionice. Danas se posjed sastoji od 15 do 40 parcela, svaka je nekoliko metara široka. Smanjivanje otežava pristup, obrađivanje i melioracione radove na dionicama.

Nastupa, dakle, potreba povećavanja obradivog tla. Seljaci prisvajaju općinsko zemljište, krče šumu — često paljenjem — ali je sam štetni utjecaj koza dovoljan da spriječi rast mladica. Ledine ili šikare prekrivaju padine brežuljaka iznad stanica Oštarije i Sveti Petar. U podnožju je pojas livada, ograničenih živim ogradama ili malim suhozidinama. Zavravan Dubrava, iako sa slabim tlom, djelomično je obrađena — na docima se gaji povrće ili krmno bilje. U katastru (ako je posjed tamo označen, jer se često radi o prisvajanju) okolice Ogulina označeno je mnogo ovalnih ili okruglih dionica; svaka odgovara jednom docu.

Prometnim povezivanjem polja, oslobađanjem seljaka, dijeljenjem posjeda, prirastom stanovništva, mijenja se način iskorišćivanja posjeda. Slijedeći pregled pokazuje opće opadanje šuma i pašnjaka u korist livada i obradivog tla.

	Njive i vrtovi		Livade		Pašnjaci		Šume	
	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.
Josipdol	31.2	36	25.2	26	26.8	32	16.8	6
Modruš	12	18	10.4	12.4	21	11.6	56.6	58
Ogulin	5.7	15.8	11.2	23.3	11.3	20.4	71.8	40.3
Oštarije	32.2	56	6.2	12	38.5	2	22.9	30

Povećavaju se površine žitarica, osobito pšenice, koja je na prvom mjestu u ujednostavnjenoj dvogodišnjoj ili više puta dvogodišnjoj smjeni kultura, a opadaju sporedna žita i kukuruz. U manjoj mjeri povećale su se površine pod krumpirom i umjetnim livadama.

	Žitarice		Pšenice		Kukuruz		Ostale žitarice		Krumpir		Povrće		Krmne kulture	
	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.	1885.	1946.
Josipdol	48.5	74	3.7	15	13.8	36	31	23	6.1	11	7.1	3	5.1	5
Modruš	62.1	67	10.3	28	11.5	23	40.3	16	13.7	16	8.3	2	26	15
Ogulin	54.5	64	7.2	25	13.7	20	33.8	19	16.5	26	8.6	9	8.2	1
Oštarije	67.1	69	8.2	60	20	22	33.9	14	1.2	1	6.1	1	1.9	1

Na ostalom obrađenom tlu gaje se uljane i tekstilne biljke.

Jača gajenje goveda, koja se preko zime drže u staji. Gotovo je u svakoj općini broj goveda udvostručen. Broj koza, kojima je zabranjena ispaša u šumi, opao je na nekoliko stotina. Svinje su od 1885. do 1946. u pojedinim općinama porasle od 200 do 600%, jer stanovništvo uviđa njihovu važnost.

I pored pretjeranog dijeljenja posjeda, znatno su porasli prinosi i proizvodnja. Da je broj stanovnika ostao isti, blagostanje bi poraslo. Naprotiv se stanovništvo povećalo, iako to grafikon (sl. 2) ne pokazuje, jer se svake godine velik broj iseljuje: svaka porodica gubi jednog člana, koji odlazi u gradove Amerike. Ovo gibanje teži da uspostavi ravnotežu između prihoda i stanovništva, te nema onako negativne posljedice kao u južnoj Francuskoj — ono je faktor stabilnosti.

Gustoća po 1 km² obrađene površine opada, jer se površina povećava.

	Josipdol		Modruš		Ogulin		Oštarije	
	1890.	1946.	1890.	1946.	1890.	1946.	1890.	1946.
Gustoća na 1 km ²	48	34	36	33	67	80	73	65
Gustoća na 1 km ² obrađene površine	98	47	185	89	213	160	195	118

Ova gustoća je velika, ako je usporedimo sa srednjacima, koje dr. Bičanić¹⁾ daje za ogulinski (39.5 i 140.9) i slunjski (56.16 i 103.69) kotar (1931. g.).

Sv. Ilešič²⁾ smatra, da u Sloveniji agrarna naseljenost ispod 100 na km² nije znak prenaseljenosti, ali ovdje jest.

Srednji posjed od 3 ha, gdje pšenica zauzima 25%, kukuruz 20%, ostala žita 19% i krumpir 26% površine (primjer iz općine Ogulin) daje prinos: 400 kg pšenice, 200 kg kukuruza, 500 kg sporednih žitarica i 7.500 kg krumpira.

I pored smanjenja posjeda vidimo napredak, koji je postignut krajem 19. stoljeća. Ali je anketa, koju je pred posljednji rat provela Seljačka sloga, utvrdila, da svaki stanovnik treba 130 kg pšenice i 300 kg kukuruza. Domaćinstvo se, dakle, ne može prehraniti vlastitom žetvom.

¹⁾ Bičanić — Agrarna prenapučenost, str. 26.

²⁾ Sv. Ilešič — Agrarna obiljudenost na Koroškem (Densité agraire en Carinthie). Geografski Vestnik (Ljubljana), tom XVIII — 1946, str. 22—34.

Siromaštvo seljaka povećano je između dva rata novim teretima. Zaduženje je gotovo općenita pojava. To je neposredna posljedica dijeljenja posjeda. U ogulinskom je kotaru zaduženo 59% kućanstava; 25% nema radne stoke, 85% nema dovoljno hrane.

Traženi su krediti, gradnja silosa i jamâ za gnoj, olakšice za kupovinu gnojiva i javni radovi. Ali bi prije svega trebalo ponovno okupiti posjede i reorganizirati proizvodnju.

Perioda socijalističkog gospodarstva — Tek je socijalistički ekonomski poredak pristupio rješavanju problema, koji su uvjetovani zaostalošću kraja.

Tokom rata stradalo je mnogo domaćinstava. Često treba početi od ničega, kao u Otoku i zaselcima jugozapadnog dijela polja. Stanovništvo je opalo, osobito pravoslavno. Pustopoljine su porasle od 1939. do 1945. na štetu polja; povratilo se ekstenzivno stočarstvo.

Još je prerano, da analiziramo sve geografske posljedice nove organizacije seljačkog gospodarstva i odredimo, koliko će to izmijeniti seoski kraj. Ali je djelo, ostvareno tokom 4 godine, značajno, i može se grupirati u tri dijela:

1. Upotreba suvremenih poljoprivrednih sprava i povećanje životnog nivoa: uređenjem vodovoda, kopanjem bunara, isušenjem močvarnih dijelova oko Mrežnice, izgradnjom silosa, uređenjem veterinarske službe u Ogulinu i širenjem prosvijećenosti u svakom zaselku. Plan predviđa znatno poboljšanje stočnih vrsta i povećanje proizvodnje voća.

2. Pokušaji komasacije još nisu dali zadovoljavajuće rezultate. Osnivanje dviju radnih zadruga (S. R. Z.) u 1948., koje treba da posluže kao uzor, ubrzo će kolektivizaciju zemljišta. Početkom 1949. one su imale slijedeći imetak i posjed:

	Broj domaćinstava	Površina obradive zemlje	Livade	Pašnjaci	Šume	Neplodno zemljište	Cijela površina	Sprége	Stoka	Sprave
Zadruga Salopeki (općina Modruško Zagorje)	47	7.4 ha	7 ha	1 ha	0,5 ha	0,5 ha	16.4 ha	4	2 krave 3 junice	4 kola 1 plug 3 brane
Zadruga Otok (općina Oštarije)	38	14 ha	6 ha	1.75 ha	0.5 ha	4 ha	26.25 ha	4	6 krava 3 junice	4 kola 1 plug 2 brane

3. Povećanje obradenih površina i novi raspored kultura.

Novi oblici zadrugarstva povećali su obradivu površinu (ekonomije Josipdola, Oštarija, te Vitunja): u Josipdolu je obrađeno 105 ha kiselih pašnjaka (žito, kukuruz, krumpir). Po prvi put su obrađeni predjeli, koji su obrasli grmovima i šikarom. G. 1946. pošumljene su padine Krpela. Prinos je g. 1948. iznosio po hektaru: pšenica 700 kg; kukuruz 1800 kg; krumpir 10.000 kg.

Tri oblika seljačke organizacije — stara zadruga, sistem sitnog posjeda i moderna zadruga — dolaze, dakle, do izražaja u izgledu seoskog područja.

Seoska naselja — Na njima se odrazuju promjene u gospodarstvu i blagostanju. Razmjerno su mlada kao i agrarni sustav. Položaji mnogih naselja utvrđeni su još prije prodora Turaka, u 15. stoljeću. Poslije gradnje tvrđave Ogulin, početkom 16. stoljeća, Frankopani naseljavaju zapadni dio polja, a pravoslavni se izbjeglice naseljuju oko Josipdola.

Prirodni uvjeti određuju položaj i oblik naselja.

Položaji sela Modruš, na vapnenačkom grebenu oko stare utvrde, koja nadzire put za Senj; Ogulina, nad kanjonom i ponorom Dobre; Oštarija i Josipdola na raskršću putova za Gorski Kotar, Liku i Primorje — određeni su strateškim i prometno-trgovačkim uvjetima.

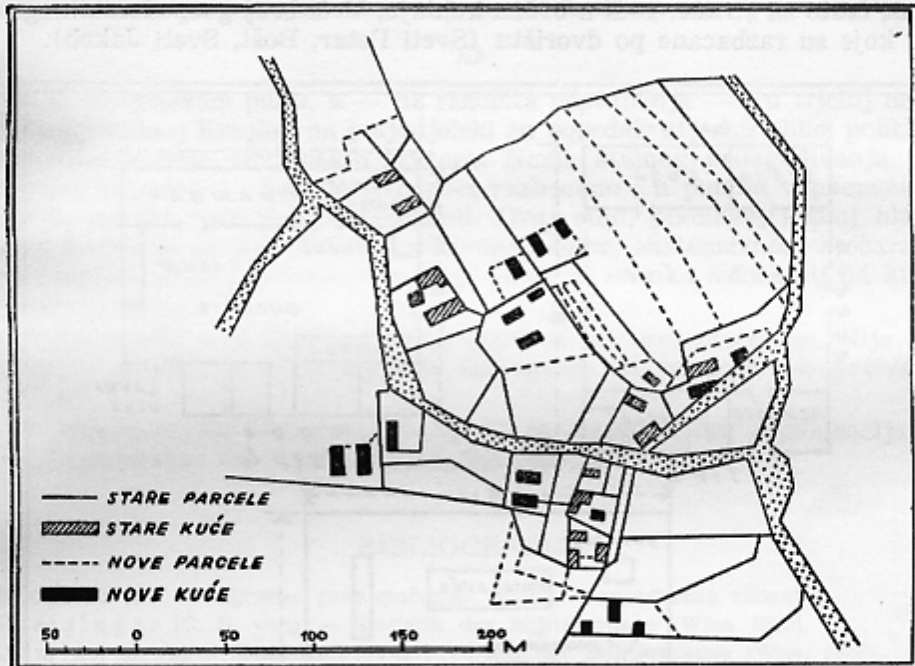
Značajniji je položaj malih sela, okupljenih na jugozapadnom rubu polja — od Vitunja do Puškarića, duž Kapele — od Šegana do Turkalja, u podnožju Veljuna — od Josipdola do Kuta. Zaravni Stelnice i Dubrave i padine Krpela i Babine gore (na sjeveru) nisu naseljene. Ovaj je kraj prisojan i bolje zagrijavan, ali na vapnencima, pokrivenima grubim šljunkom, koji su ostavile poplave Dobre, nema obradivog tla. Naprotiv, južni dio polja, usječen u dolomitima, ima dublja, lako obradiva, a naročito vlažnija tla. Podnožjem rasjednih stepenica izbijaju izvori, i tokovi uvijek imaju vodu.

Na svakoj je terasi neko selo. Sveti Petar, Prapuče, Sveti Jakob nalaze se u vrhu nižih terasa, Bošt i Kućinić su na dvjema terasama u međurječju Dobra—Mrežnica. Rijetko su sela na obali, jer su najbolja zemljišta u vrhu terasa, te 2 ili 3 puta dnevno treba donositi vodu iz rijeke.

Način obrađivanja i vlasništvo utječu također na oblik i položaj sela. Sela, potekla iz zadruga, imaju patronimičke nazive (Bertovići — porodice Bertović, Puškarići — porodice Puškarić). To su zapravo zaselci, koji broje 5 do 20 ili 30 kuća, prema vrijednosti i veličini oranica, koje su oko sela. Utonulo u zelenilu, selo počinje s izdvojenim kućama, udaljenima od puta i sakrivenima ogradom, na pr. u Modruškom Zagorju; zatim su kuće poredane duž puta ili su razbacane po voćnjacima. Na raskršću putova naselje postaje zbijenije, napokon se izjednačuje. Da li se može govoriti o razbijanju ili zbijanju naselja? Osamljena gospodarstva i mali zaselci rijetki su. Računajući lokalnim razmjerima, imamo zbijena naselja usred izduženih i neograđenih oranica, slično onima u istočnoj Francuskoj. U regionalnom pogledu (računajući mjerilom polja) naselja izgledaju razbijena: u Modruškom Zagorju na dužini od 10 km imamo čak 23 zaselka, u podnožju Veljuna devet.

Razvoj sela je u vezi s podjelom zadruga. Bile su tri mogućnosti. Ili su članovi novih zadruga, koje su nastale dijeljenjem stanovali u istoj kući, koju bi obnovili, ili je prvobitna zadruga posjedovala više dvorišnih zgrada, koje su izdijeljene, ili su nasljednici gradili novu kuću na dionici koja im je pripala — posljednji je slučaj najčešći. Nakon podjele zadruge Vučić, druga grana gradi kuću 300 m od zaselka na dionici 108/4. Crteži 3 i 4 pokazuju širenje novih naseobina, koje se grade odijeljene od sela — ali uvijek u blizini. U nijednom slučaju (osim kod Otoka i u Donjem Zagorju) ne može biti govora o dodatnom naselju. Selo ostaje cjelina, ali se širi i postaje složenije.

Ne možemo još odrediti, da li će početak okupljanja posjeda i kolektivizacija donijeti novo razbijanje. Naprotiv, zadrružni domovi, sagrađeni u Turkovićima i Zagorju, mogu okupiti nove naseobine.

Sl. 4. — Posljedice diobe zadruga i dijeljenja posjeda (Zagorje Donje).
Prema katastralnom planu 1:2.880.

Seoska kuća — Drvene kuće zastupane su sa 95%. To iznenađuje u kraškom predjelu, gdje ima kamena u izobilju. Ali ima i drveta, koje seljak godišnje redovito dobiva u određenoj količini. Kažu, da je drvo zdravije i nije vlažno kao kamen. Drvena kuća manje traje i lako se zapali, ali se brže obnavlja. Seljak, drvar, dobro prerađuje drvo, ali nije zidar; sam brzo i s malim troškom gradi drvenu kuću. Pri podjeli zadruga ili ako traže vojne vlasti, mogli su za par dana premjestiti kuće. Ovaj tip, dakle, predstavlja ostatak nestalne nastambe.

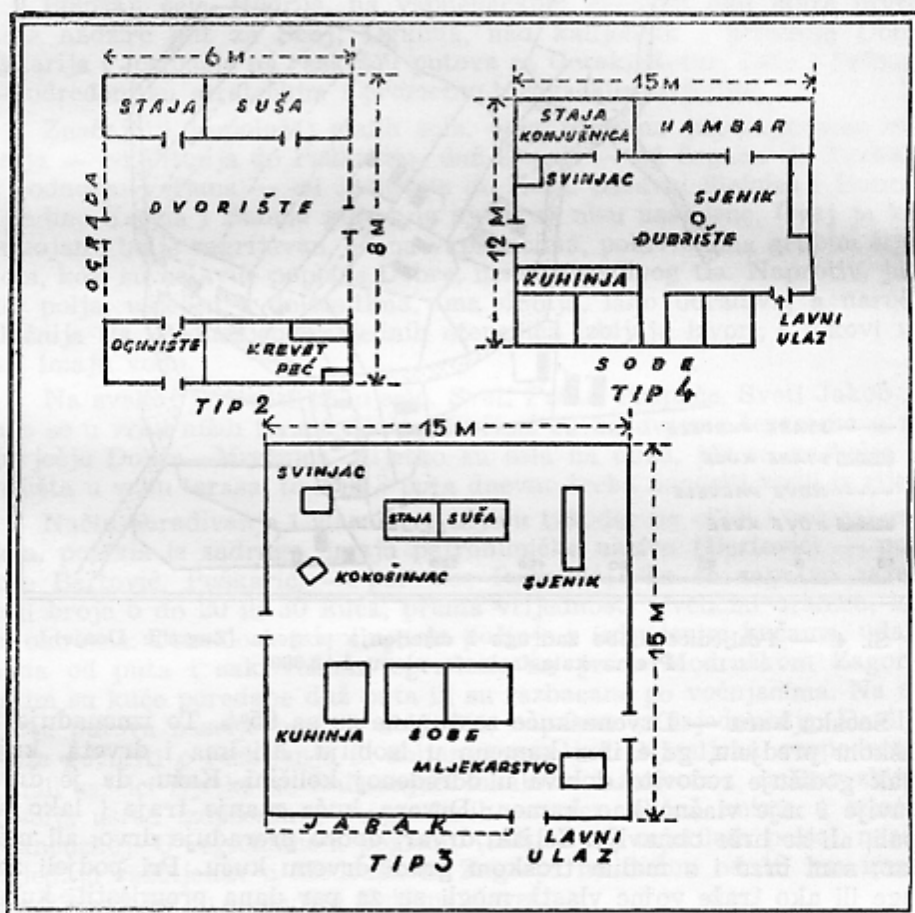
U polju ima pet tipova kuća, čija važnost i bogatstvo vjerno odražavaju i najmanje razlike u vrijednosti gospodarstva.

1. Najjednostavnija izdužena kuća sastoji se od jedne prostorije bez pregrade, koja bi dijelila životinje i ljude. Nije ograđena i nema sporedne zgrade, pokrivena je drvetom (ili slamom). Nalazimo je još u Padenima, Puškarićima i u Zagorju Gornjem.

2. Domaćinstvo ima dvije zgrade: u jednoj stanuju ljudi; sastoji se od jedne zajedničke prostorije i ognjišta, druga je za stoku, dok je u potkrovlju sijeno. Dvije su zgrade u ogradi jedna nasuprot drugoj. Ogra-

da je od dasaka ili okomitih kolaca, koji su povezani isprepletenim granjem ili trnjem (Vitunj, Desmerice, pravoslavna sela u jospidolskom kraju).

3. Viša stambena kuća, čije potkrovlje služi za spremište žita i sijena. Ulaz, često sa strane, vodi u bočnu kuhinju. Veći broj gospodarskih zgrada, koje su razbacane po dvorištu (Sveti Petar, Bošt, Sveti Jakob).

Sl. 5. Tipovi seoskih kuća

Tip 2 u Zagorju; tip 3 u Svetom Petru i tip 4 u Boštu

4. Sporedne zgrade raspoređene su pravokutno i povezane za kuću. Napuštena stambena zgrada danas služi za spremište ili za štalu. Dvorište je sasvim zatvoreno visokom ogradom od dasaka, koja zatvara pogled izvana (tip u velikim zaselcima oko Ogulina; sl. 5.).

5. Rijetke su kuće na kat, uglavnom su ih sagradili povratnici iz Amerike. U njima se može smjestiti više porodica, a sagradene su od kamena (1 primjerak u Donjim Ribarićima).

Nove provizorne kuće, na mjestu onih, koje su porušene tokom rata, pripadaju drugom tipu.

Na taj se način može pratiti razvoj seoske kuće od kraja prošlog stoljeća. Najsloženiji tip, sa zatvorenim dvorištem, nastaje neposredno iz osnovne kuće postepenim dodavanjem dodatnih zgrada.

U Ogulinskom polju, a — uz različita odstupanja — i u cijeloj neka-
dašnjoj Vojnoj Krajini, na poljodjelski su poredak utjecali oblici političke
organizacije više od fizičkih faktora. Nema stalnog prilagođivanja pri-
rodnim uvjetima — naselje je napola razbacano i u punom vapnenačkom
kraju, zaselak ima parkovski izgled. Ovaj suhi, planinski i zimi hladni
kraj morao bi se posvetiti iskorišćivanju šume, ekstenzivnom stočarstvu
i turizmu, a manje poljodjelstvu, koje ne može seljaka osloboditi od kupo-
vanja na strani.

Ali dosada nije bilo pogodnog vremena za brze promjene. Nije bilo
agrarne revolucije, a evolucija je bila spora da omogući obogaćivanje
seljaka.

Nakon ratnog stradanja omogućit će socijalistička organizacija da
se gospodarstvo ovog polja racionalno razvija.

BIBLIOGRAFIJA

- Bićanić (R.) — Agrarna prenapučenost (izdala Gospodarska Sloga).
Hietzinger (C. B. von) — Statistik der Militärgrenze (Wien 1820).
Demian (J. A.) — Statistische Beschreibung der Militärgrenze (Wien 1806).
Anketa Gospodarske Sloge (Zagreb 1939).
Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije (uredio Vinko
Sabljar. Zagreb 1866).
Statistički ljetopis za 1874 (Zagreb 1876).
Popis žiteljstva i stoke od 31. pros. 1880.
Nekoji rezultati popisa žiteljstva 1880.
Politički-sudbeno razdjeljenje kraljevine Hrvatske, Slavonije i repetitorij mjesta
(1889—1892).
Popis gospodarstva i stoke od 31. pros. 1895.
Popis žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji 1910 (Zagreb 1914).
Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. g.
Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. god.
Obrađena zemlja i žetveni prinosi u 1931.
Popis imena mjesta (Zagreb 1942).

RÉSUMÉ

Le polje d'Ogulin

L'étude de la géographie agraire

par A. Blanc

Le polje d'Ogulin présente un paysage rural de champs ouverts, de prairies et de pâturages dont l'origine s'explique, compte tenu des influences physiques — sol ingrat, climat rude — par l'ancienne organisation rurale de la zadruga, conservée dans la Vojna Krajina.

La propriété y est également partagée, mais minuscule. Les parcelles, dispersées sur toute l'étendue du terroir. La technique arriérée et le manque de fumier oblige le paysan à pratiquer un assolement compliqué à longue jachère. Les céréales secondaires tiennent une place importante. L'économie du polje reste fermée jusqu'à la fin du 19ème siècle.

Après 1873 (suppression de la Vojna Krajina, achèvement de la voie ferrée Zagreb-Rijeka), les exploitations de zadruga sont partagées. Les cultures gagnent du terrain aux dépens des pâturages et des forêts, le blé et le maïs tiennent la première place, le nombre des bovins l'emporte sur celui des ovins. Cependant l'augmentation incessante de la population et le morcellement excessif de la propriété obligent le paysan à émigrer et le niveau de vie reste faible. La révolution agricole, susceptible d'orienter l'économie du polje dans une direction plus rationnelle, sera l'oeuvre du système socialiste.

L'habitat est à moitié dispersé en hameau au milieu des terres les plus faciles à labourer, à l'Ouest et au S—W du polje. Au moment du partage des «zadruga», le village s'est dissocié et compliqué, l'habitat intercalaire reste rare. L'évolution de la maison rurale a été plus rapide que celle du village: on rencontre, suivant la valeur des exploitations, tous les types simples de maisons sans étages. Le type à cour fermée dérive du type élémentaire.